15/07/2019

Ще стане ли “Света София” отново джамия?

Неотдавна турският президент Реджеп Ердоган заяви, че известната цариградска църква “Света София” ще стане отново джамия. Това щяло да стане след местните избори в Турция. Изборите отминаха. Ще стане ли “Света София” отново джамия, какви ще бъдат последиците от това и каква е ситуацията около една от главните светини на християнския свят?

Великата Църква

Катедралният храм “Света София Премъдрост Божия” е построен по време на царуването на император Юстиниан Велики през първата половина на VI в. и осветен през 537 г. Височината му достига до 55,6 м, диаметърът на купола – 31 м. Повече от хиляда години “Света София” е била най-големият християнски храм в света. Още в самото начало на строителството си тя се е сдобила с титлата “Велика Църква”.

Всекидневно на строжа се трудили 10 хиляди работници. Строежът погълнал три годишни бюджета на Византийската империя. Монументалността и

великолепието на катедралата породили многобройни легенди за пряката помощ на небесните сили в проектирането и строежа на “Света София”. Историците разказват, че когато след края на строителството Юстиниан влязъл във величествения храм, той извикал: “Аз те надминах, Соломоне!”

За нуждите на богослужението и реда в храма бил назначен многоброен персонал, който стигал до 600 души, включително 60 свещеници, 100 дякони, 40 дякониси, 90 иподякони, 110 четци и т.н.

Именно в този храм през 1054 г. легатите на папа Лъв IX оставили на престола папските грамоти за отлъчването на Цариградския патриарх Михаил Керуларий, което послужило като формална отправна точка за схизмата между Западната и Източната църкви. Пак тук пратениците на киевския св. равноапостолен княз Владимир били толкова потресени от красотата на православното богослужение, че описали състоянието си тъй: “Не знаехме дали сме на небето или на земята”.

През първото хилядолетие след Христа “Света София” два пъти силно пострадала от земетресения. Първият път това се случило само няколко години след края на строителството. Тогава рухнала източната част на сградата, което извадило на бял свят някои погрешности в проектирането. През 989 г. силни разрушения сполетели купола. След възстановяването му сградата била преустроена и загубила първоначалния си вид.

През нощта на 28 срещу 29 май 1453 г. в “Света София” била отслужена последната в нейната история св. литургия, на която се причастили императорът и цялата му свита. А само след няколко часа в храма нахлули турците и започнали да избиват неистово християните и да грабят светините и богатствата му. Пролятата кръв била толкова много, че на една от колоните била оставена червена черта, за да се означи нейното ниво.

“Великата Църква” била превърната в джамия и наречена “Ая София”. Повечето стенописи и мозайки били замазани с хоросан, а към сградата били добавени допълнителни опори, което още повече променило нейния облик.

През средата на XIX в. била проведена реставрация, а през 1935 г. първият президент на Турската република Кемал Ататюрк подписал декрет, според който “Света София” ставала музей. От стенописите и мозайките била свалена замазката, което отворило за погледите на хората запазилите се свещени изображения.
Никакви религиозни ритуали в “Света София” не са провеждани от 1935 г.

насам, но през 2006 г. в музейния комплекс беше отделено малко помещение за музейните сътрудници, които искат да извършват мюсюлманската молитва – намаз.

Няколко думи за политическата ситуация в Турция

Историята на модерна Турция започва през 1923 г., когато била провъзгласена Турската република. Това е държава, образувала се след гибелта на Османската империя след края на Първата световна война и последвалите я събития.

Турската република се конституирала като светска държава. Законът провъзгласил отделеността на религията от държавата и свободата на съвестта. И все пак ислямът играе много голяма роля в живота на турското общество. В Турция има към 78 хиляди джамии, което прави една джамия на хиляда души население.
Турция съвсем спокойно би могла да се смята за ислямска държава, ако светският характер на държавата не беше бранен от армията. Именно тя донеотдавна не позволяваше на турските държавни водачи да превърнат Турция в главна цитадела на исляма в Близкия изток. Когато турските политици стигаха прекалено далеч в опитите си да превърнат Турция отново в религиозна държава, генералите правеха военен преврат и всичко си идваше на мястото. И така продължаваше до момента, в който на власт дойде сегашният президент.

Реджеп Ердоган е роден в религиозно мюсюлманско семейство. През 1973 г. той завършва религиозния лицей на имамите-хатиби в Истанбул. Политическата си кариера започва в младежкото поделение на ислямската Партия за национално спасение. През 1994 г. е избран за кмет на Истанбул от една друга ислямска политическа сила – Партията на благоденствието. Само след няколко години, през 1997 г., тази партия е забранена след поредния държавен преврат, а самият Ердоган лежи известно време в затвора.

Ердоган усвои добре политическите уроци и разбра, че ислямизацията на турската държава трябва да се прокарва по принципа “бавно, но сигурно”. През 2001 г. той създаде Партията на справедливостта и развитието, която спечели парламентарните избори през 2002 г. През 2003 г. той стана министър-председател на Турция, а през 2014 г. – президент.

През всички тези години той бавно, но сигурно се стараеше да намали влиянието на генералите върху политиката и да разшири собственото си

влияние. Но вършеше това много внимателно, за да не провокира нов пореден преврат срещу себе си.

През 2016 г. военните все пак се опитаха да отстранят със сила Ердоган от власт. Превратът не успя, и, вместо да загуби поста си, Ердоган, напротив, се сдоби с огромен картбланш за разправа с политическите си противници. Започнаха масови арести и уволнения. В затвора отидоха няколкостотин висши армейски офицери, в това число 103 генерали и адмирали. От органите на властта и управлението бяха уволнени повече от 100 хиляди държавни служители. През 2017 г. Ердоган проведе референдум, на който бяха одобрени 18 поправки към конституцията, които значително разшириха пълномощията на президента.
В тези нови и благоприятни за него вътрешнополитически условия Ердоган започна да посяга към ролята на лидер на целия мюсюлмански свят. Политиката му, провеждана вече около 20 години в мека форма, стана сега по-явна и твърда. Това е политиката на неоосманизма, която предполага завръщането на Турция в клуба на най-силните световни държави в качеството на възродена Османска империя.

Все по-често турският президент реагира сурово на всяко реално или въображаемо гонение срещу мюсюлманите, където и да се случва то и каквото и гражданство да имат обидените му единоверци. Религиозната карта става един от главните козове в ръцете на Ердоган. И тук ние отново стигаме до въпроса за “Света София”.

Съдбата на “Света София” днес

През 2015 г. Ердоган нареди в “Света София” да се четат сури от Корана по време на Рамазана. Четенията се предаваха по телевизията. През 2018 г. Корана в “Света София” четеше лично самият президент. Но през същата тази година в отговор на запитване на турското Управление на историческите паметници и околната среда Конституционният съд на Турция призна за недопустима промяната на музейния статут на “Света София”.
На 15 март 2019 г. в новозеландския град Крайстчърч бе извършен терористичен акт: в две джамии загинаха 50 човека и още около 50 бяха ранени. С най-резки изявления по този повод излезе турският президент, въпреки че сред загиналите нямаше нито един турски гражданин. Тогава Ердоган обвини Запада в премълчаване на това злодеяние и изобщо в ислямофобия.

Малко преди терористичния акт главният му организатор Брентън Тарант

обнародва манифест, в който на 73 страници обясняваше мотивите на своята постъпка. В частност, Брентън спомена “Света София”, нарече турската столица със старото ѝ име Константинопол и призова да бъдат убити Реджеп Ердоган и Ангела Меркел.
Изразявайки негодуванието си във връзка с терористичния акт, Ердоган нарече Брентън “изрод, който се осмелява да нарече града (Истанбул) с предишното му име”. Ердоган заяви, че “Света София” няма да стане православна църква “докато съществува турският народ и турската душа”.

На 24 март 2019 г. Ердоган заяви, че “Света София” може пак да стане джамия, а на 26 март свърза това решение с предстоящите местни избори: “Ние можем да променим юридическия статут (на храма), за да могат всички да го посещават безплатно. Какво означава това? Не само ще има безплатен достъп, но и след изборите ние ще премахнем музейния статут и ще превърнем “Света София” в джамия”. При това Ердоган отделно подчерта, че “Константинопол вече няма и никога няма да има. Името на този град е Истанбул. И вие знаете много добре това”.

Но най-интересното е, че турският президент изказа намерението си да превърне “Света София” в джамия в отговор на акта, с който САЩ признаха Голанските възвишения за територия на Израел, а Йерусалим – за негова столица: “Сега Тръмп заявява, че Йерусалим е столица. Нали така? Присвоява Голанските възвишения на окупатора Израел. Ще получите отговор на това от Турция”.

Само си помислете: в отговор на действията на САЩ православният храм трябва да стане джамия? Какво отношение има “Света София” към Доналд Тръмп?
И все пак тази логика изглежда абсурдна само на пръв поглед. Фактически с думите си Ердоган намекна, че Вселенската патриаршия, чиято главна светиня в миналото е била “Света София”, е понастоящем структура, тясно свързана с американското правителство. А САЩ в очите на турския лидер са противник на Турция, което той редовно подчертава в речите си. Ердоган обвинява САЩ и за подкрепата им за кюрдските въоръжени сили в Сирия, и за подслона, даден на Фетулах Гюлен, когото той смята за главен организатор на несполучилия преврат през 2016 г., и за икономическата криза, обхванала Турция в последно време.

Възражения срещу намеренията за превръщане на “Света София” в джамия дойдоха от две места: от страна на ЮНЕСКО и от Гърция. Гръцкият външен министър Йоргос Катрунгалос заяви, че превръщането на “Великата Църква”

в джамия е “не просто оскърбление на чувствата на християните, но и оскърбление на международната общност и международното право”. Но едва ли Ердоган ще обърне внимание на тези думи.

А след възраженията на ЮНЕСКО реториката на турския лидер стана още по-рязка: “Нашата нация иска да види “Света София” джамия. Беше голяма грешка да позволим “Света София” да стане музей. Затова сега трябва да направим нещо. Настана време да направим тази крачка. С тази крачка “Света София” повече няма да бъде музей, тя ще получи правен статут на джамия. И всички туристи, посещаващи джамията на Султан Ахмед или джамията Сюлеймание, ще идват в джамията “Света София”, а не в музея “Света София””.

Изказа ли някакъв протест срещу тези турски планове Вселенският патриарх Вартоломей? Не открихме никакви сведения за това. Би трябвало тъкмо той да излезе с рязък протест, но гласът му засега не се чува. Защо мълчи Негово Всесветейшество? Защо не вика на помощ своите покровители от Държавния департамент на САЩ? Защо не се обръща към световната общност?

Можем да предположим, че патриархът не иска да дава на турските власти повод за репресивни действия срещу себе си. А също и повод да се върнат към старата си идея за изгонване на Вселенската патриаршия на Атон или някакво друго място. Нужен ли е на турския президент, който се представя за лидер на ислямския свят, патриарх, който се обявява за лидер на православния такъв? Отговорът е ясен. А ако се има предвид и това, че този патриарх изпълнява инструкциите на американското правителство, което Ердоган мрази, отговорът става още по-ясен.

Местните избори в Турция се състояха. Ердоган заяви победата на своята Партия на справедливостта и развитието. Въпреки че кметове на Истанбул и Анкара стават представители на опозицията, около 56% от местните общини в Турция са оглавени от представители на президентската политическа сила.

Какво ще стане със “Света София”? Някои експерти изразяват мнението, че обещанията на президента да я превърне в джамия са били не повече от предизборна реторика, необходима за мобилизирането на електората. И все пак, отчитайки общата политика на неоосманизма, която последователно провежда Ердоган, можем да предположим, че той наистина ще се опита да превърне идеите си в реалност.

Да, това може да предизвика известно недоволство в християнските страни,

но в ислямския свят това ще издигне авторитета на Ердоган много високо. “Света София”, превърната в джамия, е нужна на Ердоган като символ на победата на исляма над християнството. Този акт ще му позволи да покаже на целия свят решеността си да брани интересите на исляма въпреки всичко и въпреки всички.

За съжаление, с голяма степен на вероятност можем да твърдим, че “Света София” ще стане отново джамия, както и през 1453 г. А след това турските власти могат да се заемат и с Вселенската патриаршия. Но дори и без изселването ѝ от Турция самото превръщане на “Света София” в джамия ще удари много силно по авторитета на Негово Всесветейшество.

Кой би могъл да попречи на един подобен развой на нещата? На гръцките протести турците просто не реагират, американските власти смятат за противници на Турция... Отговорът отново е очевиден – онези, с които главата на Фенер толкова недалновидно се скара, след като се намеси неканонично в църковната ситуация в Украйна.

Ще предприеме ли Русия след всичко, което Фенер извърши в Украйна, някакви усилия, за да накара Ердоган да се откаже от своите планове? Този въпрос засега остава открит.

pravoslavie.bg